

København K

Snublesten i Indre By

1. Abraham og Rose Schwartz
2. Beile Malka Zipikoff
3. Benno Politur
4. Ernst Platzko
5. Eva Salomonsen
6. Gerda von Essen
7. Irma og Julius Barasch
8. Martin Isidor Cohen
9. Rosa Nachemsohn
10. Rosette Meyer
11. Ruth Fanni Niedrig
12. Schmul Sender Jonisch
13. Thora Krogmann
14. William Melchior

Abraham og Rose Schwartz

1.

Adresse: Sankt Pouls Gade 7, 1313 København

Årstal: 1877-1960 og 1876-1958

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/abraham-schwartz/>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvorfor valgte Abraham og sin hustru ikke at flygte, selvom de var advaret?
2. Var der andre end religiøse grunde?
3. Hvor gammel er Rose, da hun bliver taget sammen med sin mand?
4. Hvorfor tror I, de bliver syge efter opholdet i Theresienstadt?
5. Hvad skete der med deres ejendele og lejlighed, mens de var i Theresienstadt?

Abraham og
Rose Schwartz

Abraham og Rachel "Rose" Schwartz,
fra www.snublesten.dk

Historie

Læs historien om Abraham og Rose Schwartz her eller hør den ved deres snublesten

Jeg hedder Rachel Rose Schwartz, og min mand er Abraham Schwartz. Vores historie begynder i Povlograd i Ukraine, 400 kilometer øst for Kiev. Jeg blev født i 1876 og var en køn lille pige, der elskede blomster, så familien kaldte mig Rose. Da jeg blev ældre, sværmede bejlerne om mig: den unge lidt svagelige skrædder Jashe, Alexander, der var smedens søn, Eliezar, som studerede ved en jeshiva, og endelig min fætter Abraham, der var søn af min farbror.

Mine forældre tvivlede på, at de to første kunne sikre mig lykke økonomisk, og Alexander var en flirt, så mine forældre besluttede, at fætteren var det bedste kort. Romantisk hva'? Romantik er noget, man får med tiden, men i udgangspunktet handlede det om at finde en mand, som kunne sikre mig et godt liv. Og jeg kan godt afsløre, at lykkelig ender jeg med at være som kone til Abraham.

Abraham var født i 1877. Det var jo ikke så godt, at jeg på papiret var ældre end ham, så jeg blev gjort fire år yngre. Først da jeg mange år senere blev begravet på Mosaik Vestre, blev det ved afsløringen af gravstenen klart for mine børn, at deres mor faktisk havde været et år ældre end deres far.

Abraham kom i skomagerlære og blev soldat i zar Nikolajs hær. I 1896 blev vi gift, og vi fik sammen tre børn. Vi spinkede og sparede, og på et tidspunkt var der nok til, at Abraham kunne købe en togbillet til Tyskland. I Stettin arbejdede han hårdt og sparede sammen til en billet til Amerika.

Abraham og Rose Schwartz

Men for at komme hertil måtte han over København, hvor han fik arbejde på en skotøjsfabrik og boede i Pilestræde. Abraham skrev og bad mig rejse til Danmark, et land ingen i vores landsby havde hørt om. Men jeg skrabede pengene sammen, pakkede min samovar og de to små drenge og rejste afsted mod det ukendte land. Første destination var Stettin, hvorfra jeg havde modtaget et brev fra Abraham.

Skønt jeg ingen penge havde, forbarmede en kaptajn i Stettin sig over mig og tog mig og drengene med, og en dag ankom vi til København. I året 1903 var der ikke mange emigranter i København, "kun de der var gået tabt på vej til Amerika", som min søn skrev mange år senere. De følgende år fulgte børnene Bertha, Sara og Josef. Vi flyttede til stadig lidt bedre lejligheder, først i Studiestræde, siden i Peder Hvidtfeldts Stræde, og omkring 1910 slog Abraham sig ned som selvstændig skomager med Schwartz' Skotøjsforretning i Fredericiagade.

Det var trange tider, og jeg bidrog til familiens økonomi ved at købe ting på auktion. Jeg gik gennem byen en kold morgen til Kompagnistræde, hvor jeg købte en dug på auktion til 3,25 kroner.

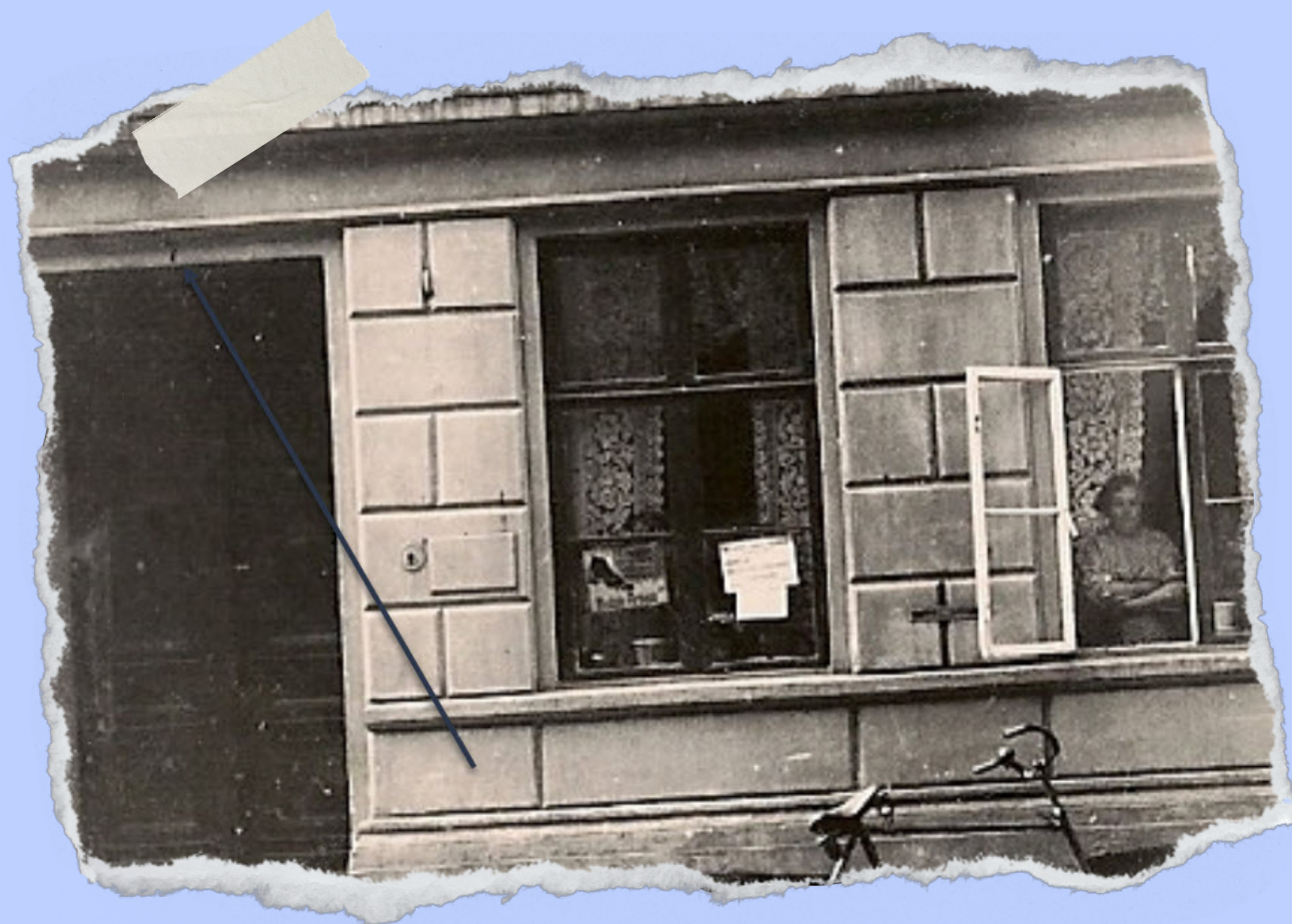
Herefter gik jeg ud til en fru Cohn, der boede på femte sal på Nørrebrogade og solgte dugen til 3,75 kroner med en krone i udbetaling og resten afdraget over fire uger. Afdrag som jeg selv måtte afhente. De 50 øre var hårdt tjent.

Vi flyttede hen i nærheden af forretningen. Først til Fredericiagade og endelig til Skt. Paulsgade. Vi var den eneste jødiske familie i huset – ja, i hele gaden og det nærmeste nabolag. Børnene klarede sig godt. De blev gift og fik børn.

Abraham og Rose Schwartz

Efter jøderne var blevet advaret i synagogen den 29. september 1943, tøvede vi med at flygte. Den 1. oktober var det shabbat, og den kunne man ikke flygte på. Vi blev taget af tyskerne og sendt til Theresienstadt. Jeg græd dag og nat af bekymring. Jeg beklagede mig på en blanding af dansk og jiddish.

Vi overlevede begge opholdet i koncentrationslejren og vendte hjem med de Hvide Busser. Mig med et svagt hjerte, Abraham med astma. Hjemmet i Skt. Paulsgade havde vores gode naboer taget sig af, og huslejen var blevet betalt. Evtigt taknemlig er jeg for det. Vi nåede at fejre diamantbryllup i 1956, før jeg døde to år senere. Abraham fulgte mig i 1960.

Rose Schwartz i vinduet i Skt. Pauls Gade,
fra www.snublesten.dk

Beile Malka Zipikoff

2.

Adresse: Krystalgade 12, 1172 København

Årstal: 1860-1943

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/beile-malka-zipikoff/>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvorfor lykkedes det ikke Beile at flygte til Sverige?
2. Var det første gang, at hun måtte flygte for forfølgelse?
3. Hvor lang tid var Beile i Theresienstadt?
4. Hvad sker der med sønnen Nathan, som I ser på bryllupsbilledet?

**Beile Malka
Zipikoff**

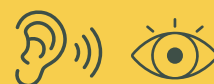
Beile og Zalman
Zipikoff i 1914,
fra Dansk Jødisk
Museums samling
(JDK156F10)

Beilas søn Nathan da han
bliver gift med Helene i
1912. Beila ses yderst til
venstre, fra Dansk Jødisk
Museums samling
(JDK156F17)

Historie

Læs historien om Beile Malka Zipikoff her eller hør den ved hendes snublesten

Det er den 1. oktober 1943. Vi kunne høre de metalagtige hurtige lyde af soldaternes støvler, og min krop frøs. Jeg sad trygt og roligt i mit hjem i stiftelsen Meyers Minde, da min verden med ét brød sammen. Efter et langt liv boede jeg nu med andre ældre jøder på plejehjemmet lige bag ved Synagogen i Krystalgade.

Med vrede tyske råb og skubben blev vi gennet ned i Synagogen. Her sad mange andre jøder, som var blevet arresteret i nærheden. Vi tilbragte natten her, indtil vi blev kommanderet ud i åbne vogne.

Mange af os kom jo fra Meyers Minde. Det var stort set umuligt at komme op i vognene med vores gamle kroppe og dårlige hofter uden hjælp – ja foruden det, at der var bælgmørkt. Vi var bange, og der var klagen og skrig overalt fra gamle og syge mennesker. Hvis nogle vendte sig om, fordi man ikke kunne komme op, så fik man en lussing af de tyske soldater og deres danske håndlangere. Det skulle gå hurtigere. "Schnell!", hurtigere og hurtigere, råbte de ad os.

Nogle af de yngre jøder, som også var blevet fanget fra området, fandt modet og barmhjertigheden frem og hjalp os gamle op, inden de selv kom op i vognen. Derefter blev vi kørt til Langelinie og ombord på skibet Wartheland.

Jeg er Beile Malka Zipikoff, og jeg var 83 år gammel, da jeg blev deporteret til Theresienstadt. Jeg er født i Drissa i Rusland – som i dag hedder Hviderusland. Jeg blev gift med Salomon Nisonov Zipikoff, og sammen fik vi seks børn.

Beile Malka Zipikoff

I 1905 flygtede vi til Danmark. Jeg havde troet, at det ville være min families første og eneste flugt. Men det blev ikke den sidste.

Hele min familie blev hårdt ramt af jødeaktionen. Selvom jeg var den eneste, der blev deporteret. Jeg. Jeg kan næsten ikke få det over mine læber. Men i flugten fra besættelsesmagts ondskab druknede alt, alt for mange.

Af mine egne kære druknede min søn, Nisan, hans kone Helene, min datter Chaja og hendes mand Grenim, min svigersøn Chaim og mit barnebarn Jacob. Alt for mange liv er gået tabt. De druknede alle den 5. oktober 1943 i Øresund.

Det hele var som en ond drøm, af hvilken jeg aldrig blev vækket. Jeg døde selv af lungebetændelse i Theresienstadt den 21. oktober 1943.

Beile Zipikoff,
fra www.snublesten.dk

Benno Politur

3.

Adresse: Schacksgade 11, 1365 København

Årstal: 1872-1944

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/benno-politur/>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvor kom Benno oprindeligt fra?
2. Kan du huske Bennos nummer, og hvorfor var det vigtigt at huske?
3. Hvorfor blev Benno syg i Theresienstadt?

Historie

Læs historien om Benno Politur her eller hør den ved hans snublesten

Der er meget, jeg ikke kan huske om mit liv. Det er måske okay, når nu jeg blev 72 år gammel. Alligevel vil jeg gerne fortælle dig lidt om mig og min historie – særligt under den rædsomme Anden Verdenskrig.

Jeg hedder Benno Politur. Eller det er det, jeg bliver kaldt. Egentligt hedder jeg Bejrech. Som vist er en jiddisch form af Baruch. Men jeg kunne bedre lide navnet Benno, så det kaldte alle mig. Jeg blev født i Warszawa i Polen i 1872. Søn af Jacob Politur og Ruchla. I 1907 kom jeg til Danmark. Der må jeg have været 35 år. Og kun. Eller kun og kun. 16 år efter blev jeg dansk statsborger af lov. Det var en stor dag. Jeg tjente til dagen og vejen ved at være grosserer.

Mit liv ændres fundamental en oktober nat. Kalenderen viste den 2. oktober 1943. Min kone, Felicia, var død for nogle år tilbage, og som en 70-årig enkemand var jeg flyttet på et pensionat. Jeg boede på Schacksgade 11 i København. Det er lige ned til Ørstedsparken, hvor jeg ofte brugte mine formiddage på at sidde på en bænk eller gå en lille tur, inden formiddagskaffen kaldte mig tilbage til pensionatet. Efter et liv med et ben i to lande, en skøn hustru gennem mange, mange år og et spændende arbejdsliv, så nød jeg tilværelsen her. Stille og roligt.

Men den nat blev jeg arresteret af den tyske besættelsesmagt. De bad mig pakke mine ting og følge med ned til en transport. Sammen med hundredevis af andre danske jøder blev jeg stuvet ind på skibet Wartheland. Skibet lå til ved Langeliniekaj, og alt i mig vidste, at det her ikke ville gå godt. At nogle havde besluttet, hvordan min skæbne skulle se ud.

Ladet med angst og frygt sejler vi afsted mod Swinemünde. Her blev vi gennet over i kreaturvogne. Og hvorfor hedder de mon det? Ja, fordi de kun skal bruges til at fragte kreaturer – altså dyr. Men det siger noget om nazisternes menneskesyn på os jøder, modstandsfolk, romaer og andre uskyldige, som blev dømt ude af livets spil af Hitler.

Ved ankomsten til Theresienstadt fik jeg nummeret XXV/2-145. Romertallene viser, at jeg kom med en transport fra Danmark - nr. 2 af slagsen. Og mit nummer i selve transporten var altså 145. Det var det nummer, jeg skulle huske. Det blev ikke tatoveret på os, ligesom folk fik gjort i Auschwitz, men vigtigt var det, at man altid kunne huske det – ellers havde tyskerne ret til at skyde os, sagde de. Det var nemlig vores identifikationsnummer.

Min adresse var ikke længere Schacksgade 11, men Wallstraße 19/8. Det betød Wallstraße 8, stuen 19. Det blev kaldt kavalerkasernen. Det var en gammel bygning i meget dårlig stand, hvor mange af os ældre fanger fra Danmark blev placeret ved ankomsten.

Efter godt et år i Theresienstadt begynder jeg at hoste og hække blodigt slim op fra mine lunger. Eftersom der er flere af de andre, som har lungetuberkulose, så vidste jeg hurtigt, at jeg nok var blevet smittet af det. I dag er behandlingen så god, at det i de fleste tilfælde er muligt at helbrede tuberkulosen fuldstændigt. Men tuberkulose var tidligere en meget alvorlig sygdom, som for mange af os, som fik det i lejren, havde dødelig udgang. Den smitter kun ved tæt kontakt, men så tæt, som vi levede, kunne man ikke undgå andet.

Jeg dør af lungetuberkulose den 13. september 1944.

Ernst Platzko

4.

Adresse: Bredgade 3, 1260 København

Årstal: 1882-1942

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/ernst-platzko/>

Læs evt. Anders Fogh undskyldning for udlevering af jøder under besættelsen:

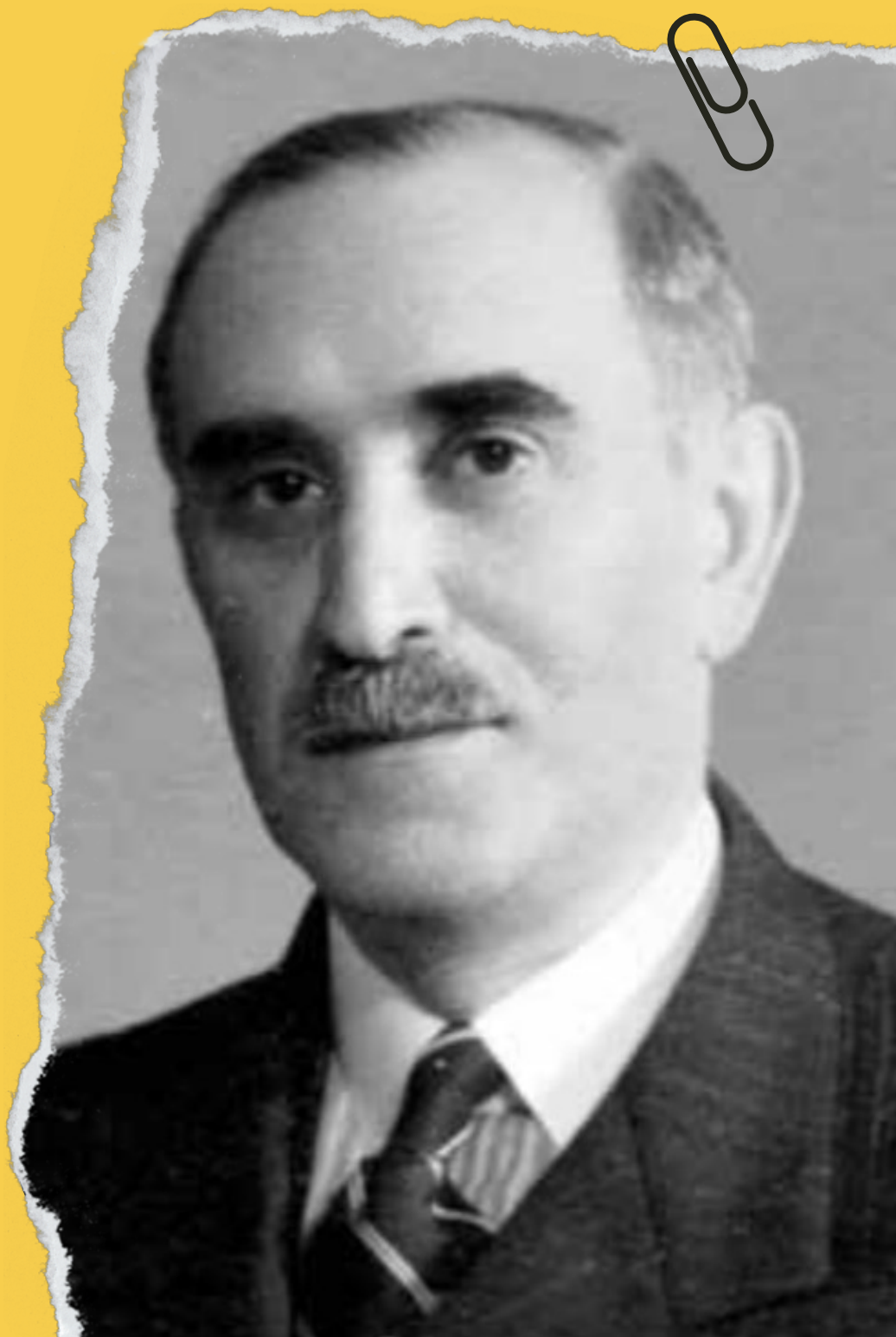
<https://www.stm.dk/statsministeren/taler/statsminister-anders-fogh-rasmussens-tale-i-mindelunden-4-maj-2005/>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvem bliver Ernst Platzko arresteret af, og hvorfor bliver han udvist af Danmark?

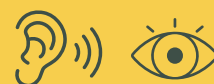
Ernst
Platzko

Ernst Platzko fra "Snublesten – et projekt" s. 77 af
Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson i Rambam nr. 18, 2009.

Historie

Læs historien om Ernst Platzko her eller hør den ved hans snublesten

Endelig fik jeg tilladelse til at komme til Danmark. Jeg havde ventet længe på indrejse- og opholdstilladelsen, så det var vidunderligt, at det nu kunne lykkedes mig at fortsætte min forretningsrejse i Skandinavien.

Jeg er Ernst Platzko, og jeg blev 60 år. Jeg er tjekkisk jøde, men først og fremmest er jeg en vellidt og kærkommen forretningsmand indenfor modeindustrien i Europa. Det meste af mit liv har jeg levet og arbejdet i Wien, men kort inden Østrig blev indlemmet af nazisterne, nåede jeg at flytte til London i England.

Jeg elskede at rejse til Danmark og vise de nye kollektioner frem til tøjbutikkerne i København – særligt Magasin du Nord og Illum havde jeg en god kontakt til. Ja, de ville have, at jeg kom både til sommer og vinter med sæsonkollektionerne. Jeg medbragte kollektioner fra nogle af Londons mest kendte modehuse. Det var altid lidt spændende at fragte så fine varer, men heldigvis fik jeg hele mit lager af engelsk overtøj og pelsvarer gennem tolden og kunne da begynde at forhandle.

Men. Kun to dage efter min ankomst til Danmark, blev jeg fanget her. Ganske enkelt strandet og fanget. Spærret inde af Hitlers hære. Fordi jeg var en længe ventet gæst for en række af Københavns fineste forretninger, så rejste jeg frem og tilbage, men i 1940 klappede fælden uden jeg vidste af det.

Selvom der ingen steder i min udlændingesag stod skrevet, at jeg var jøde, så må det have stået klart for embedsmændene. En tjekkisk jøde, som ikke længere fik godkendt sit visum.

Jeg fik afsat min medbragte kollektion hos de tre store varehuse, men udbetalingen på 25.000 kr., som altså var virkelig mange penge dengang, kunne kun ske i rater á 700 kr. månedligt, som blev udbetalt gennem Nationalbanken.

Jeg skulle herefter møde op tre gange om ugen til kontrol hos Københavns Politi, hvor jeg fik besked på snarest at rejse videre. Jeg forsøgte både at søge visum til Sverige og USA, men intet hjælp, og de tog mit tjekkiske pas fra mig i 1940.

Uden varsel blev jeg anholdt af dansk politi og transporteret til Tyskland. Sådant sluttede et samarbejde mellem de danske myndigheder og besættelsesmagten, som førte til, at jeg, en uskyldig god mand, deporteres til koncentrationslejren Sachsenhausen og dør i oktober 1942.

Jeg var den jødiske fange nr. 34.393. Tusindvis af fanger var allerede på det tidspunkt bukket under i lejren - enten på grund af hårdt arbejde, sult, sygdom eller tortur. Foruden alle dem, som blev henrettet af SS-vagterne.

Jeg boede i barak 38, som egentligt var bygget til 140 mennesker, men vi blev stuvet op til 400 mennesker sammen her. Mast. Det blev kaldt 'jødebarakken'. Så nedsættende og brutalt var alt her. De fleste jødiske fanger, som var her, blev kørt med kreaturvogne til Auschwitz.

Mens jeg sad i lejren, skrev jeg mange breve til min gode veninde Ragnhild Christensen i København:

Kære fru Christensen,

Jeg er glad for at kunne skrive til dem. Jeg er sund og rask og takker for alle Deres kære breve, som altid har gjort mig meget glad. I dag vil jeg bede dem om hurtigst muligt at sende mig uldne undertrøjer og bukser, handsker, pullover, lange strømper og lommelørklæder, eftersom dette er blevet tilladt. Med hensyn til mine børn har jeg for kort tid siden fået efterretningen om, at alle er sunde og raske, og sådanne breve giver mig kraften til at bevare håbet om, at vi alle vil gense hinanden.

Skriv til mig så ofte det er Dem muligt.

*De allerhjerteligste hilsner fra Deres hengivne,
Ernst Platzko*

Fru Christensen hjalp mig meget og forsøgte at eftersende de ting, jeg ydmygt bad om. Hun var en stor hjælp. Tilbage sidder jeg bare med spørgsmålet om, hvor tyskerne fik oplysningerne om mig fra? - Og det kan jeg kun gisne om. Det virkede som om, at det særligt var de danske myndigheder, som ville af mig med til Tyskland, og ikke omvendt.

Eva Salomonsen

5.

Adresse: Bredgade 51, 1260 København

Årstal: 1855-1943

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/eva-salomonsen/>

Se evt udsnit af filmen om udtømningen af aske i Eger i Theresienstadt på Folkedrab.dk: <https://folkedrab.dk/laererforum/undervisningsmateriale-om-holocaust-andre-folkedrab/danske-joeder-theresienstadt/se-10>
Se også "En sten for Eva" af Lene Hessel og Thomas Harder

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvor blev Eva Salomonsen anholdt?
2. Hvorfor tror I, at Eva ikke var på flugt med sin familie?
3. I historien fortæller vi, at Eva fik hjælp af sygeplejersker i synagogen. Det har vi senere fundet ud af ikke er sandt. Hvordan tror I, at sådan en misforståelse kan opstå?

**Eva
Salomonsen**

Eva Salomonsen,
fra www.snublesten.dk

Historie

Læs historien om Eva Salomonsen her eller hør den ved hendes snublesten

Jeg blev arresteret i mit hjem i Bredgade 51. st. th. natten mellem den 1. og 2. oktober. Jeg var 88 år gammel og alvorligt syg. Og ingen i min familie havde i deres vildeste fantasi troet, at tyskerne ville interessere sig for mig. Men det gjorde de. Jeg blev anbragt i Synagogen sammen med mange andre jøder fra området. Jeg lå dødssyg på en madras med to Røde Kors sygeplejersker ved mig, men de måtte gå med uforrettet sag. Jeg blev deporteret til Theresienstadt, og døde kun få dage efter ankomsten.

Jeg hedder Eva Salomonsen. Jeg kom til verden i Bogense i 1855. Min far, David Israel Wagner, ejede en velrenommeret manufakturhandel i Østergade, hvor hele familien boede: far David, mor Amalie, storebror Julius, storesøster Emilie, storesøster Bertha og lillesøster Evaline.

I slutningen af 1860'erne flyttede vi alle fra den lille købstad til hovedstaden – måske fordi mine større søskende var klar til at blive gift. Efter tre vidunderlige bryllupper, blev det så min tur i 1878. Jeg blev gift med Frederik Nikolaj Salomonsen. Vi var meget forelskede. Vi elskede at skrive kærlighedsbreve til hinanden – og nogle gange havde Nikolaj skrevet et digt til mig, som han sendte med. Den store romantiker. Min romantiker. Kort efter fik vi vores søn David sammen.

I København boede vi på Amagertorv og var en del af det jødiske københavnske borgerskab. Amagertorv var et af byens fineste og travleste strøg.

Fra vinduerne i nr. 7 kunne vi se over på Goldschmidts magasiner og forskellige delikatesseforretninger – ligesom jeg kunne se en livlig trafik af hestevogne og elegante spadserende. Ja, jeg havde det som blommen i et æg herinde. Det pulserende liv. Helt og aldeles perfekt – og så er der ikke så langt fra Amagertorv til Krystalgade og synagogen.

Men trods alle vores ønsker om en lang og lys fremtid, som Frederik digtede om, så fik vi kun syv år sammen: Frederik døde i 1885, kun 46 år gammel. Og nej. Jeg giftede mig aldrig igen og var alene som enke i næsten 60 år.

Men mig skal du ikke have ondt af – det forhindrede mig ikke i at have et indholdsrigt liv. Jeg var omgivet af familie og venner, og jeg havde jo David at tage mig af. Sammen holdt vi sommerferier på pensionater og badhoteller i Taarbæk og Tisvildeleje. Om vinteren boede vi af og til på Hotel Cosmopolite, og jeg rejste til Tyskland og Holland og Belgien.

I 1913 flyttede jeg ind i Bredgade 51. Der var ejendommen knap 30 år gammel, og det var kun 20 år siden, at Frederiks Kirke – Marmorkirken – var blevet færdig. Jeg brugte en del af min tid i Magasin du Nord og i det nye Kgl. Teater. Og så elskede jeg at gå op og ned ad den travle Østergade.

Men tro ikke at jeg brugte alle pengene på mig selv. Jeg kunne godt lide at engagere mig i mine medmennesker og holde mig orienteret om, hvad der skete i samfundet både helt lokalt og ude i verden. Jeg har altid doneret penge til godgørende formål som Sygeplejeselskabet, Børnehjem for jødiske børn, Nødlidende Kvinders Bispisning og fattige jødiske flygtninge fra Rusland, hvoraf mange boede tæt i Adelgade- og Borgergade-kvarteret.

Eva Salomonsen

Nu når du står ved min snublesten, så skal den minde om – ikke kun at jeg døde, men også at jeg levede. For det gjorde jeg. Til fulde. Et almindeligt menneske, blandt andre helt almindelige mennesker.

Det meste af min familie er begravet enten på Møllegade eller på Mosaisk Vestre Begravelsesplads, og selvom jeg står nævnt både på stenen i Møllegade og på mindesmærket på Mosaisk Vestre Begravelsesplads, har jeg ikke selv en grav: min aske blev – ligesom tusinder af andre ofres aske – tømt ud i floden Eger ved Theresienstadt.

Gerda von Essen

6.

Adresse: Bartholinsgade 1, 1356 København K

Årstal: 1856-1944

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/gerda-von-essen/>

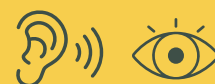

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvad tror I, var den hyppigste dødsårsag i Theresienstadt?
2. Hvor blev Gerda von Essen anholdt?

Historie

Læs historien om Gerda von Essen her eller hør den ved hendes snublesten

Jeg var i min dagligstue, da jeg pludselig blev arresteret fra mit liv og min tilværelse. Først bort af mænd, hvis vilje nu trumfede min, og jeg havde ikke andet valg end at følge med. Jeg var 87 år, da den tyske besættelsesmagt kom til min hoveddør på Bartholinsgade 1 i København.

Jeg hedder Gerda von Essen. Efternavnet har jeg fra min mand, Axel Julius von Essen. Vi giftede os tilbage i 1884 og nåede at være gift i 20 år, før folk begyndte at omtale mig som enke i stedet for fru. Vi boede en overgang i Norge. Norge var stadig under Sverige dengang og var ikke uafhængige endnu – det skete året efter min mands død. Ellers er jeg født og opvokset i Randers i 1856. Mine forældre var Abraham Nathansen, der var barn nummer to i den store Nathansen-familie på 21 børn! Så jeg har altså en kæmpe stor familie, skønt jeg aldrig selv fik børn.

Foruden København selvfølgelig, var Randers dengang en vigtig jødisk by i Danmark med mange aktive jødiske handelsfolk og en blomstrende jødisk menighed – og en synagoge! Den er nedrevet nu, men dengang jeg voksede op i Randers, stod den flot og blev opført, da jeg var 3 år gammel.

Men tilbage til år 1943 i København.

Min lejlighed var hjørnehuset lige der, hvor Nansensgade svinger om og bliver til Bartholinsgade. Hvis du fortsætter ned ad Bartholinsgade, skal du kunne svømme, fordi den går lige fluks ned til søerne i København.

Gerda von Essen

Jeg var meget glad for at bo netop her. Men den oktober nat skiftede lejligheden karakter og forvandlede sig til et gerningssted - for her skete en forbrydelse. Min forbrydelse var at være jøde, men deres forbrydelse var den største af alle. Og mod os alle. Holocaust. De blå vindueskarme på husets facade så grædende ud. Jeg var tæt på at snuble ned af husets tre trappetrin, fordi de hundsede mig med, og med et skub blev jeg sat i en transport til Theresienstadt.

Jeg døde i fangenskab den 28. januar 1944 af lungebetændelse.

Irma og Julius Barasch

7.

Adresse: Nørregade 27, 1165 København

Årstal: 1893-1943 og 1998-1942

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/irma-barasch/>

Læs evt. Anders Fogh undskyldning for udlevering af jøder under besættelsen:
<https://www.stm.dk/statsministeren/taler/statsminister-anders-fogh-rasmussens-tale-i-mindelunden-4-maj-2005/>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvem bliver Irma og Julius Barasch anholdt af, og hvorfor bliver de udvist af Danmark?
2. Har man som samfund et ansvar for de flygtninge, man udleverer til andre lande?

Historie

Læs historien om Irma og Julius Barasch her
eller hør den ved deres snublesten

Tillad mig at præsentere mig selv. Jeg hedder Julius Barasch. Og ved siden af min snublesten ligger min hustru, Irma. Vores historie er fyldt med modstand og oprør i det skjulte – i et forsøg på ikke at blive opdaget.

Vi er begge født i Tyskland men flygtede til Frankrig og derefter til Danmark – i 1933 til sidst med et skib til Esbjerg. Kort forinden var nazisterne nemlig kommet til magten i Tyskland, og Hitlers mænd var troppet op på vores bopæl. Jeg var heldigvis ikke hjemme, men herefter turde vi ikke længere opholde os i Tyskland.

Vi, altså Hitler-flygtninge, blev med et misvisende ord kaldet tyske emigranter, og det var vanskeligt for os at få en arbejdstilladelse – for ikke at tale om, hvor svært det var at få en indrejsetilladelse til andre lande, så vi kunne flygte væk fra krig, diskrimination og demoralisation.

Det hed sig, at statsløse jøder lå samfundet til last. Og derfor kunne vi sendes væk som en sæk kartofler. Vi var både politiske modstandere af nazismen og ovenikøbet jøder. Det slog helt ud på Hitlers barometer.

På grund af den socialdemokratisk-radikale regerings meget restriktive flygtningepolitik i 1930'ernes Danmark blev emigranthjemmet dannet på Rådhuspladsen 77. Vi opholdt os meget i Emigranthjemmet på kvisten på 4. sal. Min hustru Irma påtog sig brevskrivningen til forskellige interne aktiviteter. Vores vigtigste opgave her var at modvirke demoralisation blandt flygtninge, som det var beskrevet i vores ugejournal i 1939.

Irma og Julius Barasch

Vi blev anerkendt som emigranter af den jødiske hjælpekomite i København – og jeg kan ikke beskrive, hvor afgørende det var for vores tilværelse, som var præget af belastende fattigdom. Jeg var journalist og solgte artikler til forskellige blade – upolitiske, populærvidenskabelige artikler. Men jeg kunne ligge søvnløs over vores økonomiske situation og fik derfor ikke skrevet så meget. Det var som om at de blade, jeg plejede at skrive til, havde tabt interessen for Danmark, som jo kun er en lille og betydningsløs stat – sådan lød min forklaring til myndighederne i hvert fald. Vi fik på et tidspunkt en defekt skrivemaskine, som jeg brugte til at skrive artikler igen og hjælpe andre jøder med at skrive ansøgninger. Fremmedafdelingen så igennem fingre med det, hvad den ikke altid gjorde i andre jøders tilfælde.

De danske myndigheder lavede nogle gange lister over jøder, kommunister og modstandsfolk – helt uden tyskerne havde bedt dem om det. Og afleverede det. For visse dele af politiet samarbejdede med tyskerne, selvom historien i Danmark ofte kan lyde lys og heroisk.

De danske myndigheder gjorde sig store bestræbelser på at komme af med os. Både myndighederne og navnlig politiet var interesseret i Emigranthjemmets aktiviteter – og specielt min færden og min omgangskreds. Og vi gjorde os umage for ikke at vække opsigt. Jeg forsøgte at forklare politiet, at jeg ikke på nogen måde havde noget med politik at gøre. Men jeg kom igen i politiets søgelys.

Irma og jeg blev anholdt i vores lejligheds øverste etage ud til baggården af dansk politi i august 1942. Udleveret til Gestapo og udvist til det, der blev vores død i Auschwitz. Jeg blev 45 år gammel, og Irmas skæbne kender jeg ikke til. Men aldrig kom hun ud af Auschwitz.

Martin Isidor Cohen

8.

Adresse: Krystalgade 12, 1172 København K

Årstal: 1865-1943

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/martin-isidor-cohen/>

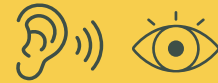

Arbejdsspørgsmål:

1. Vi ved ikke meget om Martin, læs hans oprindelige biografi og diskuter, om I ville have fortalt hans historie på samme måde?
2. Hvad er vigtigt at tænke over, når man fortæller en andens historie som fiktion?

Historie

Læs historien om Martin Isidor Cohen her eller hør den ved hans snublesten

Min hukommelse er ikke, hvad den har været. Men jeg vil gerne fortælle lidt om min historie alligevel.

Jeg hedder Martin Isidor Cohen. Jeg blev født i Aarhus. Eller vent. Måske var det Aalborg? Uanset, så var det i 1865. Så meget ved jeg da. Og som et vaskeægte midterbarn i en søskendeflok på tre.

Igennem mit liv har jeg boet flere steder rundt omkring i Danmark. Fra 1925 og et par år frem boede jeg for eksempel i Græsted hos min niece Astrid Ibsen og hendes familie i et lille hus. Det var kun for en kortere periode, men hvor var det dog hyggeligt. Da alderdommen lidt senere for alvor fik sit tag i mig og min krop, så måtte jeg indse, at det der med plejehjem, måske ikke var så galt endda.

Som ugift ældre mand var det nu meget rart at bo sammen andre på det jødiske alderdomshjem, Meyers Minde, omme bag ved Synagogen i København. Krystalgade hed gaden, hvor det lå på. Og det er herfra jeg blev deporteret til Theresienstadt i oktober 1943. 78 år gammel.

Med vrede tyske råb og skubben blev vi alle fra Meyers Minde gennet ned i Synagogen. Her sad mange andre jøder, som var blevet arresteret i nærheden. Vi tilbragte natten her, indtil vi blev kommanderet ud i åbne vogne. Det skulle gå hurtigt. "Schnell!", hurtigere og hurtigere, råbte de ad os.

Martin Isidor Cohen

Da vi kom frem til Theresienstadt, blev vi lukket ind i en stor hal. Her skulle man aflevere alt, hvad man havde af værdier. Penge og guld, smykker og sådan noget. Hvad er det for et sted, vi er havnet? Det spørgsmål turde jeg ikke finde svaret på.

Vi blev ført ind i en stor bygning, der viste sig at være en kaserne. Og her skulle vi bare sidde og vente på jorden. Der blev slået, skubbet og kommanderet i et væk, og min gamle krop havde svært ved at klare de umenneskelige kår, som vi nu skulle leve under.

Jeg omkom af hjernebetændelse få dage efter ankomsten. Den 14. oktober 1943. Urimeligt. Umenneskeligt. Og med et rungende 'hvorfor?'

Rosa Nachemsohn

9.

Adresse: Krystalgade 12, 1172 København

Årstal: 1868-1943

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/rosa-nachemsohn/>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvorfor tror I, Rosa og hendes familie flygter til Danmark i 1895?
2. Undersøg hvor mange, der blev fanget natten mellem den 1. og den 2. oktober 1943.

Rosa
Nachemsohn

Rosa Nachemsohn (midt) omgivet af sin familie,
fra www.snublesten.dk

Historie

Læs historien om Rosa Nachemsohn her eller hør den ved hendes snublesten

Bag ved synagogen i Krystalgade lå et jødisk plejehjem – og også her trængte de tyske soldater og deres danske håndlangere ind natten mellem den 1. og 2. oktober i 1943.

Her boede jeg. 75 år gammel. Rosa Nachemsohn er mit navn, og jeg blev deporteret til Theresienstadt under Anden Verdenskrig. Jeg er født i det russiske Libau, som nu ligger i Letland. Her blev jeg gift med min mand, Semel Louis Nachemsohn, og da vi fik vores første barn i 1895, flygtede vi sammen til Danmark.

Da min mand døde i 1902, blev jeg ladt alene med fire børn. Efter nogle år flyttede jeg med børnene til Stiftelsen Meyers Minde bag Synagogen. Børnene flyttede efterhånden ud, men jeg blev boende i Krystalgade indtil den dag, jeg blev arresteret af tyske politisoldater.

Jeg var så bange, da besættelsesmagten kom stormende ind på Meyers Minde og arresterede mig og andre ældre jøder. Vi havde ikke i vores vildeste fantasi troet, at nazisterne ville gide at bruge tid på at arrestere og deportere os.

Vi gamle mennesker fra plejehjemmet og andre jøder, der var fanget i nærheden, blev alle samlet i selve synagogen, hvor vi tilbragte natten. Omkring kl. 05 om morgenen, mener jeg at det var, blev vi ført ud af synagogen.

Vi skulle alle op i åbne vogne, men for en krop på 75 år var det stort set umuligt uden hjælp.

Der spredte sig en kaotisk og utryg stemning i mørket. Nogle havde vendt sig om og havde fået en syngende lussing for ikke at makke ret og for ikke at være hurtige nok. Hvis det gik for langsomt, så smed gestapomændene os bare op. Hensynsløst. Umenneskeligt.

Vognene kørte derefter til Langelinie, hvor vi skulle videre med skibet Wartheland.

Det, vi kom frem til, lignede på mange måder en by, men det var det ikke. Familier blev skilt ad – mænd for sig og kvinder for sig. Og vi, som var for gamle og svage til at arbejde, ja, for os var forholdene endnu værre.

Forestil dig et dybt, smalt rum med kun et vindue i den ene ende og ellers mørke hele dagen. Der skulle spares på lyset, så der brændte kun en lille pære højt oppe i loftet – og først når det var helt bælgmørkt, blev det tændt. Vi snublede gang på gang og overalt var der møgbeskidt, men intet kunne vi stille op. I sådan et mørkt rum kunne vi bo op til 100 personer.

Jeg nåede at leve, eller nærmere overleve, i Theresienstadt i næsten 3 måneder, men den 22. december 1943 kunne jeg ikke klare mere. Jeg omkom. Ikke mæt af dage. Men af sult og uretfærdighed og lungebetændelse.

Rosette Meyer

10.

Adresse: Krystalgade 12, 1172 København K

Årstal: 1871-1944

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/rosette-meyer/>

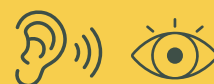

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvad tror I, kostede Rosette livet i Theresienstadt?
2. Hvorfor tror I, at Rosette siger, at det er svært for hende at huske?

Historie

Læs historien om Rosette Meyer her eller hør den ved hendes snublesten

Der er mange ting, som er lidt svære at huske for mig. Og da jeg ikke har fået hverken familie eller børn, så er det endnu svære at huske detaljer, når ingen er her til at hjælpe.

Men. Jeg hedder Rosette Meyer. Jeg er vokset op i Rudkøbing på Langeland som nummer syv ud af en søskendeflok på ni. Min barndom og ungdom på Langeland i slut 1800-tallet var måske, som man kunne forvente. På trods af den nye havn, forbedrede landeveje og en sejlroute til København, så følte Rudkøbing stadig som en ret lille by. Der var ikke særligt mange mennesker og for en ung kvinde som mig, blev det hele for småt og mulighederne for få.

Jeg valgte derfor at rejse til København for at få et job og tjene nogle penge. Kærligheden havde jeg ikke haft held med endnu, og livet som ugift jødisk kvinde fra provinsen var ikke noget at råbe højt om. Men med mod på livet rykkede jeg rødderne op og ville finde min plads i København.

Og pladsen den fandt jeg. Nu når jeg var så langt fra min familie og ikke selv havde stiftet min egen, så ville jeg bruge min tid på at hjælpe andre. Jeg fik job på det jødiske alderdomshjem i København på gaden, Dyrkøb 3. I 1906 både arbejdede og boede jeg på plejehjemmet. Det blev som en Københavnsk familie for mig, og jeg gjorde mig umage hver eneste dag. Her var jeg husjomfru, som det hed dengang.

Midt på huset stod der N.J. Frænckels Alderdomshjem med stolte store bogstaver. Det var plejehjemets navn. Det var en selvejende institution med tilknytning til Det Mosaiske Trossamfund. Inde bag de hvid-gule husvægge og gennem den smalle grønne dør, gemte sig et hjem for mænd over 60 år og kvinder over 55 år, som gerne vil leve efter den jødiske religion. Stedet var for 'de værdige og trængende, som vil føre et fromt og roligt liv', sagde man. Her fulgte vi kosherreglerne og fejrede de jødiske helligdage sammen.

Da jeg ikke længere kunne tage mig af de ældre, men selv skulle passes, flyttede jeg på det andet københavnske jødiske plejehjem, Meyers Minde, i Krystalgade 12 bagved Synagogen. Her havde vi det godt sammen. Indtil en oktober nat i 1943, hvor jeg som 72-årig blev arresteret af tyskerne og deporteret med transport nr. 2 til Theresienstadt med skibet Wartheland.

Jeg tror måske godt, at jeg fornemmede en uro, men jeg sad i kørestol, og det var derfor umuligt for mig at flygte ligesom mange af de danske jøder heldigvis nåede at gøre det over sundet til Sverige. Jeg måtte forlade mig på håbet om, at ingen vil gøre så gammel en dame ondt. Men kun virkeligheden overgår fantasien, og jeg var ingen undtagelse. Jeg døde i Theresienstadt den 17. juni 1944.

Ruth Fanni Niedrig

11.

Adresse: Kronprinsensgade 13, 1114 København

Årstal: 1920-1943

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/ruth-fanni-niedrig/>

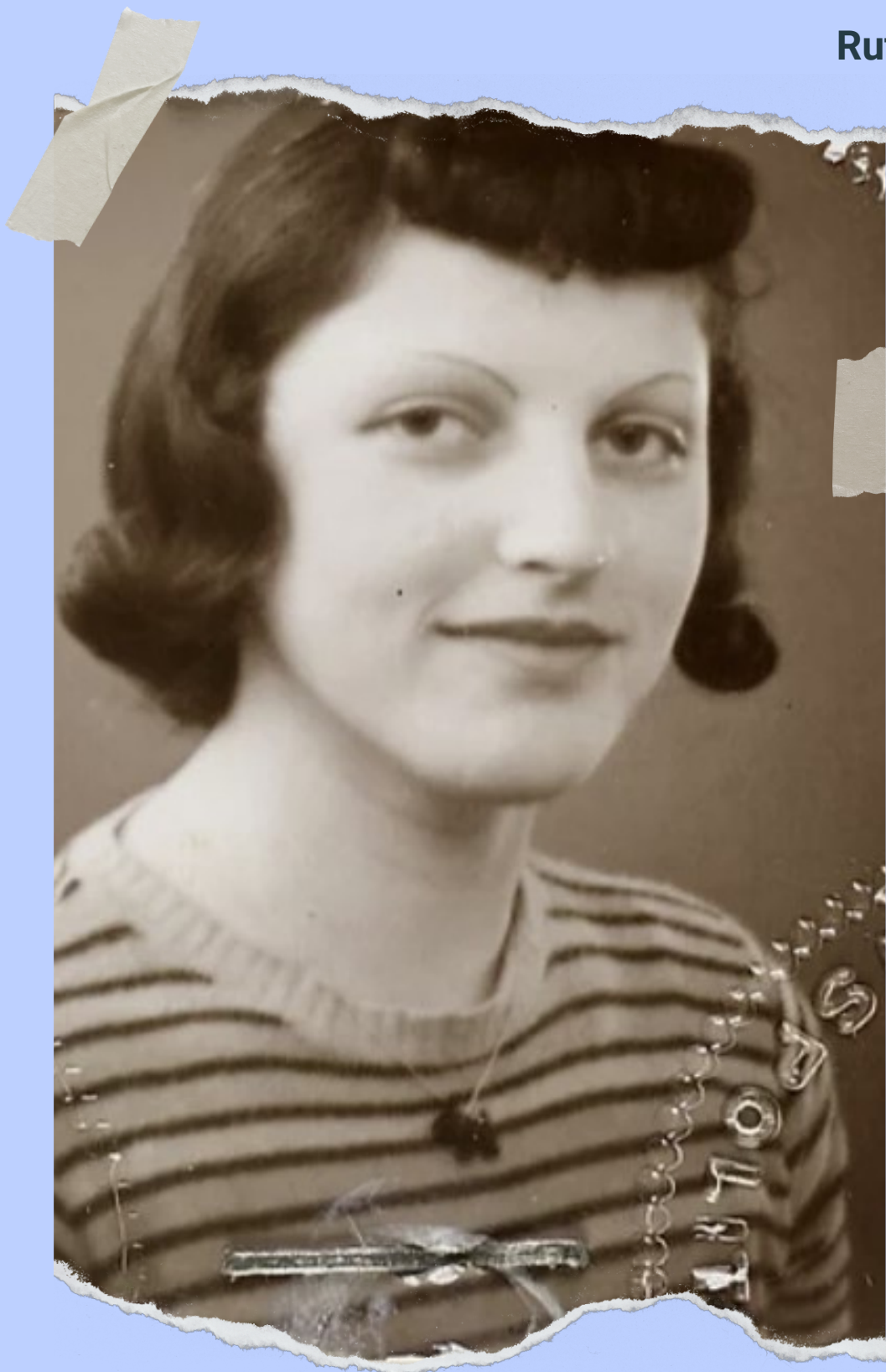
Se evt. Folkedrab.dk:
<https://folkedrab.dk/temaer/danmark-holocaust/danmark-joediske-flygtninge-samarbejdspolitikken>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvorfor tror I, at Ruth og hendes mand skal forlade Tyskland?
2. Hvorfor tror I, Danmark har så restriktiv flygtningepolitik?
3. Er der argumenter for og imod at tage flygtninge ind?

Ruth Fanni
Niedrig

Ruth Fanni Niedrig,
fra www.snublesten.dk

Historie

Læs historien om Ruth Fanni Niedrig her eller
hør den ved hendes snublesten

*Jeg håber, at De kan hjælpe til vor frihed, vi er unge og vil gerne opbygge en ny tilværelse.
Forhåbentlig har jeg ikke gjort Hans Majestæt vred på grund af en bønkrift og beder om undskyldning.
Vi har ikke nogen straf at afsones.
Og man holder os alligevel så længe som forbrydere her.
Det er allerede slemt nok, at man må flygte, og jeg synes ikke, at vi har fortjent endnu mere straf.*

Sådan skrev jeg i et brev til Kong Christian 10. i 1939, da jeg ikke så anden udvej for at slippe ud af fangenskabets i Vestre Fængsel. Men Hans Majestæt fik aldrig brevet.

Jeg hedder Ruth Fanni Niedrig. Jeg vil nu fortælle dig om mit liv og min historie – som et offer for nazismen og for Danmarks flygtningepolitik tilbage i 1940.

Jeg er en tysk frisør. Jeg blev i 1938 gift med min mand, skrædder Schulim Niedrig, som kom fra Polen. Vi havde boet nogle år sammen i Berlin, da jeg fik besked på at forlade Tyskland på grund af mit ægteskab med "den polske jøde", som de sagde. Få dage efter, d. 7. maj 1939 besluttede vi os for at flygte over den danske grænse ved Flensborg til fods.

Vi sneg os over grænsen og overnattede et par nætter på en kro, hvorefter vi tog en bus i retning mod København. Men i Nyborg blev vi anholdt i færgehavnen og blev fængslet. Politiet ville se vores papirer, men vi havde kun fødselsattester, en tysk udvisningsordre og et ugyldigt polsk pas for mig. Schulims polske legitimation var blevet taget fra ham i Polen. Så det så ret kritisk ud for os.

Nyborgs politi sendte os til Fremmedafdelingen i København, og vi blev bragt videre til Vestre Fængsel. Herfra sagde de, at vi ifølge fremmedloven §14, ville blive vist ud af landet. Det var så frustrerende, at netop det land, vi søgte tilflugt i, nu ville sende os væk. Hvis Danmark nu bare ville give os nogle fremmedpas og løslade os, så ville vi rejse langt, langt væk til Nordamerika – nej, ingen problemer vil nogen komme til at have med os. Vi skulle nok selv forsvinde, som vi i bund og grund var blevet bedt om fra tysk side. Men lige meget nyttede det.

I fængslet blev vi ubarmhjertigt sat i en celle hver for sig. Jeg måtte hverken se eller tale med min mand. Det var hjerteskræende hårdt. På det tidspunkt havde vi kun været gift i et års tid. Jeg skrev mange breve til ham, fordi jeg var så bange for, at vi ville glide fra hinanden og få vores forhold ødelagt af vores adskillelse i fængslet. Først her i fængslet mærkede jeg rigtigt, at jeg elskede ham, og jeg troede næsten ikke, at jeg kunne leve uden ham. "Bliv ved med at elske mig", skrev jeg til ham i et af de mange breve. Men hvad jeg ikke vidste var, at Schulim aldrig modtog brevet, fordi en betjent havde kontrolleret brevet og afvist det.

Efter noget tid blev vi udvist til Danzig i Polen, men igen afvist og returneret til København med samme skib, som var vi en uønsket pakke leveret til en forkert adresse. Da vi kom tilbage til København, blev vi igen fængslet – nu i to måneder. Her sad vi afskåret fra omverdenen og hinanden i Vestre Fængsel, og det var her, jeg sendte mit brev til Kongen.

På et tidspunkt vendte lykken en smule, og Den Jødiske Hjælpekomite havde efterhånden fattet interesse for os og indset, at vi var havnet i en alvorlig situation. Komiteen fik myndighederne til at droppe tanken om at udvise os til Polen igen. Enormt lettet og forhåbningsfuld var jeg, da vi blev løsladt af Politiet på den betingelse, at Den Jødiske Hjælpekomite tog ansvaret for os – i form af penge og spisebilletter. Senere skaffede de os også en lejlighed i april 1940.

Det hele lysnede lidt, og vi ventede sådan set bare på at få vores fremmedpas, så vi kunne rejse til Italien og derfra videre til USA. Men drømmen blev slukket en aften i maj 1940. Jeg var taget alene i biografen. I mellemtiden var Schulim blevet anholdt for at tage fat i en dør i Købmagergade, fordi han skulle besøge vores to venner, Eduard og Vera. Betjentene havde bedt ham forklare hans færden, hvortil han forklarede, at han ventede på sin kone, som var i biografen. Da betjentene ikke kunne se legitimation og mente at høre gebrokkent dansk, så førte de ham til stationen og fængslede ham.

Senere kom de forbi vores hjem på Kronprinsensgade 13, hvor jeg meget bekymret ventede hjemme. Og igen kom vi begge i Vestre Fængsel. Schulim blev bedt om at aflevere alle ejendele – og her var det tydeligt for enhver at se, at han var skrædder. Foruden nøgler, kam og frimærker, så konfiskerede de et centimetermål, en rulle garn, nåle og to fingerbøl.

Havde det ikke været for det lille ryk i døren på Købmagergade, så havde vores historie måske været ganske anderledes.

Men nu sad vi i hver vores celle i Vestre Fængsel og var uvidende om, at vores skæbne blev diskuteret på højeste sted.

De danske myndigheder var ikke interesseret i at have os i landet, men det var umuligt for dem at sende os til Polen, som situationen så ud på det tidspunkt. Og at sende os tilbage til det land, som vi var udvist fra, var derfor den eneste mulighed. Tilbage til Tyskland. Besættelsesmagten havde givet efter og tog imod os to jøder, som de ellers mente at være kommet af med.

Af to danske kriminalbetjente blev vi eskorteret til den dansk-tyske grænse og ført til domhuset, hvor vi igen blev holdt indespærret i to måneder, hvorefter vi begge blev transporteret til Bielefeld. Her arbejdede vi under slavelignende vilkår i næsten to år. Jeg troede ikke, det kunne blive meget værre. Men kun virkeligheden overgår fantasien.

Vi blev sendt med kreaturvogne. 50 mennesker stuvet sammen i én vogn. Uden hensyn til gamle eller syge. Vi kom til Auschwitz efter 1½ døgn's rejse sent om aftenen i 1942. Stationen var omgivet af bevæbnede SS-mænd og deres vagthunde.

Schulim fik tatoveret sit fangenummer på armen og sat i arbejde næste dag. Jeg selv fik en makaber slutning på mit liv. Som kun 23-årig. Jeg blev bidt ihjel af SS-soldaternes vagthunde i Auschwitz kort tid efter ankomsten. Selvom mit liv sluttede her, så overlevede Schulim heldigvis og blev befriet i 1945. Det lykkedes ham endelig at flygte langt, langt væk – helt til Canada, hvor han skiftede navn og åbnede en butik og blev kendt som Fritz the Tailor.

Det var min historie – som et offer for nazismen og for Danmarks flygtningepolitik.

Schmul Sender Jonisch

12.

Adresse: Sølvgade 34, 1307 København

Årstal: 1899-1944

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/schmul-sender-jonisch/>

Læs om turen fra Danmark til Theresienstadt gennem Horserødelejren på Folkedrab.dk:
<https://folkedrab.dk/temaer/theresienstadt/artikler-om-theresienstadt/horseroedlejren-gerningssted-danmark/joedelejren>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvorfor tror I, de danske nazister filmer fangerne i Horserød, inden de sender dem i transport?
2. Hvorfor tror I, Schmul Jonisch angiveligt 'mistede besindelsen', da hans hår skulle klippes af?

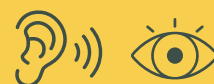
Schmul Sender
Jonisch

Schmul Sender Jonisch fotograferet i
Horserød-lejren,
fra www.snublesten.dk

Historie

Læs historien om Schmul Sender Jonisch her
eller hør den ved hans snublesten

Du har måske allerede set den. Der er en smalfilm af mig fra Horserødlejren. Det er en smalfilm, som en dansk nazist optog den 12. oktober – altså dagen før jeg blev deporteret til Theresienstadt sammen med 174 andre. En smalfilm, som angiveligt skulle bruges til propaganda for at vise, hvordan den danske jøde så ud.

Vi var flere, som skulle filmes. Jeg blev bedt om at tage min hat af. Det var en traditionel jødisk hovedbeklædning og under den gemte sig mit lange mørke hår og slangekrøller. Også mit lange skæg gjorde, at jeg tydeligt skilte mig ud fra de tyske officerer, som for mig lignede hinanden. Jeg er sikker på, at han udvalgte de jøder, som så mest 'fremmedartede' ud.

Jeg blev filmet både i profil og lige på. Det var ubehageligt sådan at være til skue og observation på den måde. Som var jeg noget fremmede, noget andet end dem. De tænkte knap på os jøder som mennesker. Det er jo ekstremt dehumaniserende at stå og fotografere os dagen før, vi skal sendes i koncentrationslejr. De tyske lejrbetjente, som kom med på filmen, vinkede og smilede til fotografen. Absurd.

Jeg hedder Schmul Sender Jonisch, og jeg er ortodoks jøde. Jeg blev født i Warszawa i Polen i 1899, men i 1920'erne flyttede jeg til Berlin. Herfra flygtede jeg illegalt til Danmark i april 1938.

I Danmark havde jeg ingen familie eller kone eller job eller noget. Jeg fik i en periode økonomisk støtte fra Mosaisk Trossamfund, ja, nogle vil måske sige, at jeg hutlede mig gennem tilværelsen.

Schmul Sender Jonisch

I et år var jeg ansat på Arbejdsanstalten Sundholm. Det var et sted, der modtog voksne, som man mente faldt det offentlige til byrde, så som hjemløse, prostituerede, kriminelle og psykisk syge. Efterfølgende boede jeg i et værelse i Sølvgade 34c, stuen. Generelt er der ikke mange spor af mit liv i Danmark.

Jeg blev arresteret af tyskerne i starten af oktober 1943 og ført til Horserødlejren og videre til Theresienstadt. Nogle måneder efter blev jeg ført til ghettoens 'sindssygehospital'. De sagde at jeg havde mistet besindelsen. De ville nemlig klippe mit hår af på grund af lus. Og på grund af min religion ville jeg slet ikke have, at de klippede i mit hår. Jeg kom normalt i synagogen i Ole Suhrsgade. Min stærke religiøsitet blev opfattet som tegn på vanvid, og jeg blev derfor interneret sammen med andre sindssyge.

Den 20. marts 1944 afgik en transport fra Theresienstadt til Auschwitz-Birkenau med 42 personer fra "sindssygehospitalet", en læge og to sygeplejere. De fleste fra denne transport, deriblandt mig selv, blev ført direkte til gaskammeret, og ingen af os 45 overlevede til befrielsen kom.

Jeg var den eneste af de deporterede fra Danmark i oktober 1943, der blev ført videre til Auschwitz-Birkenau.

Thora Krogmann

13.

Adresse: Krystalgade 12, 1172 København

Årstal: 1867-1944

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/thora-krogmann/>

Se nærmere her om Røde Kors hjælpepakker på folkedrab.dk:

<https://folkedrab.dk/laererforum/undervisningsmateriale-om-holocaust-andre-folkedrab/danske-joeder-theresienstadt/se-7>

Arbejdsspørgsmål:

1. Hvilke forskellige ting og mad blev der sendt til de danske jøder i Theresienstadt?
2. Hvorfor tror I, Thora Krogmann delte fødevarer med hendes søns plejebarn Leo Säbel?

**Thora
Krogmann**

Thora Krogmann,
fra www.snublesten.dk

Historie

Læs historien om Thora Krogmann her eller hør den ved hendes snublesten

Lige pludselig gik døren op med et ordentligt brag, og ind stormede der nogle herrer, der råbte og skreg på tysk. De havde sådan nogle lange sorte frakker på og gennede folk ud til siden. Det var den 1. oktober 1943. I mine 77 år har jeg aldrig været så forskrækket og bange som nu. Lige meget hvor højt de råbte, så nærmest frøs mine i forvejen svage ben, og jeg kunne ikke bevæge mig.

Jeg blev arresteret i mit hjem på Krystalgade 12 i København af tyske politisoldater sammen med 11 andre fra stiftelsen Meyers Minde. Her har jeg boet siden 1912. Min mand og jeg flyttede herind dengang. Israel Krogmann hedder han. Han var født i 1860 i Rusland, og lykken ville, at han kom til Danmark efter et ophold i Sverige. Sammen fik vi to dejlige drenge – Herman og Emanuel, som jeg er så stolt af.

Det var en stor sorg for mig, da min mand døde, men jeg valgte at blive boende her på Meyers Minde, så jeg kunne blive ved med at ses med de andre jødiske familier heromme bag synagogen.

Den 2. oktober 1943 blev jeg sammen med 198 personer fra københavnsområdet deporteret til Theresienstadt. I Theresienstadt savnede jeg Meyers Minde og mine drenge så frygteligt. Selvom det både var det værste, var det også det bedste, at hos mig var min yngste søns plejebarn, Leo. Han var kommet til Danmark fra Leipzig i Tyskland som en del af Jugend Alijah. Men denne gang var han ikke sluppet væk fra tyskerne. Vi delte alle vores hjælpepakker fra Danmark. Jeg håber, at han klarede den. Efter den 13. august 1944, skulle han nemlig ikke længere dele hjælpepakken med mig mere. Jeg var allerede væk.

William Melchior

14.

Adresse: Lille Strandstræde 26, 1254 København

Årstal: 1884-1944

Kilde: <https://snublesten.dk/snublesten/william-melchior/>

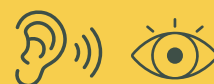

Arbejdsspørgsmål:

1. William Melchior dør i Theresienstadt. Hvor tror I, beskrivelserne af oplevelserne på vej til og i Theresienstadt stammer fra?
2. Tror I, det er præcise beskrivelser af hans oplevelser? Eller er der tale om sandsynlige oplevelser?
3. Hvad tror I, er den hyppigste dødsårsag i Theresienstadt?

Historie

Læs historien om William Melchior her eller hør den ved hans snublesten

Jeg er dansker. Jeg er dansk statsborger. Jeg er født i Danmark. Jeg er opvokset i Danmark. Og ja, min religion er jødisk. Har jeg virkelig fortjent denne skæbne?

Goddag. Jeg hedder William Melchior. Jeg er jøde og en vaskeægte Københavner. Jeg blev født på Nørregade 15, den 15. april 1884. Her voksede jeg op som den yngste i en børneflokk på fem søskende. Så der har været nok at se til for mine forældre, Moritz Jacob Melchior og Clara Rosalie.

Da vi boede her på Nørregade, kunne vi altid høre Vor Frue Kirke bimle og bamle. Så der var ingen undskyld for at glemme tiden, hvis vi var ude at lege. Men så flyttede vi ud på Tordenskjoldsgade 25. Tæt på havnen og Nyhavn. Og senere til Strandboulevarden 60 – igen tæt på vand og Nordhavn. I 1919 som 35-årig, blev jeg gift med Sigrid Salomon, men vi fik aldrig børn sammen.

Til sidst boede jeg alene i Lille Strandstræde 26 på hjørnet af Sankt Annæ Plads. Og det er herfra, at jeg i oktober 1943 blev arresteret og deporteret til Theresienstadt.

Sammen med mange andre jøder, romaer, kommunister og modstandsfolk blev vi stuvet ind i nogle kreaturvogne og kørt til Theresienstadt. Døren blev knaldet i, og der blev helt mørkt. Der var ikke meget luft inde i vognen. Der var ikke mulighed for, at alle kunne side ned samtidig. Så det blev noget med, at nogle sad, og nogle stod på skift. Der blev sat en lås i udefra. Vi var på vej. Men vi vidste ikke, hvor vi skulle hen. Det trak ind, og vi krøb sammen – børn krøb ind til deres forældre.

Da vognen stoppede, og dørene blev åbnet op, strømmede der en isnende kulde ind. Udenfor stod der tyske menige soldater – de pegede fingre ad os og grinede, da de så ind i vognene til os.

Vi ankom til Theresienstadt og blev lukket ind i en stor hal. Her skulle man aflevere alt, hvad man havde af værdier. Penge. Guld. Hvad var det dog for et sted, vi var havnet?

Maden stank og var forfærdelig. Jeg tænkte, hvorfor vil nogen som helst spise det? Men der gik ikke lang tid før, det var mig, der hang ind over gryderne for at få en portion. Det var så koldt. Jeg blev sat i arbejde, skønt jeg var udtæret og træt. Så skulle alle voksne arbejde.

Da kalenderen viste den 27. februar 1944, omkom jeg. Jeg blev kun 60 år.